

ΣΕΛΙΔΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο ΚΟΙΝΟΣ ΠΝΕΥΜΑΓΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ ΕΝΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ *

ὑπό τοῦ κ. Γεωργίου Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ, Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας καὶ Καθηγητοῦ τῆς Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν

... Οἱ θεσμοὶ τότε μόνον εὐδοκίμοῦν, ὅταν εὐρίσκουν ἐρείσματα καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Πεῖρα μακρὰ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου τῶν ἐπὶ μέρους λαῶν κάθε ἐποχῆς ἔχει ἐπαληθεύσει τὸ κύρος τοῦ αξιώματος, ἐπανειλημμένως καταδείξασα τὴν βασιμότητα αὐτοῦ. Εἰς πλείστους τομεῖς ἐφηρμοσμένων πολιτικῶν ἐπιστημῶν ὑπῆρξαν θεσμοὶ ἐντελέστατα διατυπωθέντες ὑπὸ θεωρητικῶν ἢ πολιτικῶν ἀνδρῶν, μὲ πλήρη νομικὴν διάταξιν τῆς ὕλης των, μὲ καταστατικούς χάρτας ἀνευ τῆς ἐλαχίστης ἐλλείψεως ἢ κενοῦ, μὲ κανονιστικὰ κείμενα ἄρτια, κείμενα ἀντιμετωπίζοντα ὅλας τὰς δυνατάς περιπτώσεις ἐφαρμογῆς των, ὅτινες θεσμοὶ ὁμως ἐν τῇ πράξει ἠσφόχθησαν καὶ τελικῶς ἀπέτυχον, διότι εὐρέθησαν αἰφνης ἀπεστερημένοι τοῦ κυριωτέρου ἀπαραιτήτου διὰ τὴν εὐδῶσιν αὐτῶν θεμελίου : τῆς συμβολῆς παραγόντων ζωντανωτέρων ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ γραπτὰ κείμενα, ἰδιαζουσῶν δηλαδὴ συνθηκῶν πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου καὶ δυνάμεων αἰτινες ἐμφωλεύουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Δὲν πρόκειται μόνον περὶ τῆς εἰς νεοπαγεῖς πολιτείας τοῦ 18ου καὶ ἰδίᾳ τοῦ 19ου αἰῶνος μεταφυτεύσεως θεσμῶν δεδοκιμασμένων εἰς προηγμένας χώρας μὲ μακροαῖωνα ἱστορικὴν παράδοσιν καὶ ἰδίᾳ παράδοσιν ἀσκήσεως ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου. Δὲν πρόκειται μόνον διὰ τὰς πρώτας ἐκάστοτε δεκαετίας καθιερώσεως συνταγματικοῦ καθεστώτος εἰς χώρας εἰθισμένας ἐπὶ αἰῶνας εἰς βίωσιν ὑπὸ τὸ κράτος ἀπολυταρχικῶν πολιτευμάτων. Πρόκειται ἀκόμη καὶ διὰ τὰς ἀρχικὰς προσπαθείας ὀργανώσεως ἐνιαίων καὶ καθολικοῦ κύρους θεσμῶν πολιτικῆς τάξεως καὶ ἐγγόμου τάξεως, αἰτινες ἔλαβον χώραν κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ μεσοῦντος αἰῶνος εἰς τὴν Δύσιν, εἰς πλαίσιον χώρου εὐρύτερον ἐν σχέσει πρὸς τὰ τῶν ἐθνικῶν κρατῶν. Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἣτις εἶχεν ἄρτίως κατὰ θεωρίαν ὀργανω-

* Ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ «Παρνασσού» τῇ 10ῃ Ἰανουαρίου 1958 ἐναρκητήριος ὁμιλία τῆς σειρᾶς μαθημάτων - διαλέξεων ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ὀργανωθεῖσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1958 ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθῆναις ἑλληνικῆς ὁμάδος καὶ Ἐθνικῆς Γραμματείας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κινήσεως Νέων («Mouvement Européen», «Campagne européenne de la jeunesse»).

θῆ, μὲ τοὺς καταστατικούς της χάρτας καὶ μὲ τὴν τὴν πληρότητα τῶν νομικῶν κανονιστικῶν της διατάξεων, ὑπὸ τὴν δημιουργικὴν πράγματι πνοὴν τοῦ θεωρητικοῦ καὶ δραματιστοῦ προέδρου τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἀειμνήστου Wilson — καὶ ἣτις εἶχεν ἄλλως τε ἐπ' ἄρκετον χρόνον λειτουργήσει κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τοῦ μεσοπολέμου καὶ εἶχε μάλιστα ἐπιτύχει καὶ ὠρισμένα ἀξιόλογα ἀποτελέσματα εἰς περιπτώσεις ἀντιθέσεων καὶ διενέξεων μεταξύ τινῶν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐπικρατειῶν—δύναται νὰ ἀποτελέσῃ πρόσφορον παράδειγμα τοῦ φαινομένου τούτου τῆς πολιτικῆς ζωῆς, περὶ τοῦ ὁποῦ ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν. Ἡ τελικὴ ἀποτυχία της ὀφείλεται ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐνωρὶς γενομένας ἀπ' αὐτῆς ἀποσκιρτήσεις μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν μελῶν της καὶ εἰς τὴν ἑλλειψιν ἐκτελεστηρίου δυνάμειος διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἀποφάσεών της ἐπὶ τῶν ὑπολειφθέντων μελῶν, ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς κάτι βαθύτερον, ἐκ τοῦ ὁποῦ, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, προήρχοντο καὶ ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀσθενῆ σημεῖα της. Εἰς τὸ ὅτι ὡς θεσμὸς δὲν εἶχεν αὕτη καταστῆ «κοινὴ πίστις», εἰς τὸ ὅτι ἐβάλλετο πανταχόθεν ἀπὸ δυνάμεις πανισχύρους, τὰς ἐκ πολλῶν αἰῶνων ἱστορικῆς παραδόσεως ἐνισχυμένας ἐθνικὰς κυριαρχίας τῶν κρατῶν - μελῶν, εἰς τὸ ὅτι οἱ λαοὶ—ἰδίᾳ δ' ὄχι τόσον οἱ ἀγγλοσάξωνες καὶ οἱ λατῖνοι, ὅσον κυρίως οἱ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης—δὲν εἶχον καταστῆ ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ ψυχοπνευματικῶς ὠριμοὶ δι' ἓνα τοιοῦτον κολοσσιαῖον θεσμὸν ἐννόμου τάξεως ἐπὶ τῆς οἰκουμένης.

Ὁ θεσμὸς εἶχεν ἐπωμισθῆ τὸ βάρος μιᾶς εὐθύνης κοσμοϊστορικῆς ἀξίας καὶ σημασίας. Εἶχεν ἀναλάβει τὴν τήρησιν τῆς εὐταξίας εἰς τὸν κόσμον, τὴν διασφάλισιν τοῦ νόμου καὶ τῆς τάξεως ἐπὶ τῆς ὑδρογείου καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐν τούτοις μία τόσον ὑψηλὴ τοῦ θεσμοῦ ἀποστολὴ δὲν εἶχεν εὑρεῖ τὴν ὀφειλομένην ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν λαῶν. Ἦτο δὲ τότε ἀποκαρδιωτικὸν νὰ ἔλεπῃ τις εἰς τὰς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πολιτισμοῦ χώρας—ὅπως εἰς τὴν ὀρεινὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν—τὰς λαϊκὰς μάζας κατὰ τὴν τετάρτην δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνος μας νὰ μὴ ἀντιδρῶν ἐπαρκῶς κατὰ τῆς ἐπιβολῆς μιᾶς δυναμικῆς μειοψηφίας, ὅπως τοῦ φασισμοῦ εἰς τὴν πρώτην καὶ τοῦ ναζισμοῦ εἰς τὴν δευτέραν.

Θὰ ἔπρεπε νὰ τονισθῆ καὶ αὐθις, νὰ τονισθῆ πολλὰς φορὰς, ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀξιωματοῦ αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὸ ἀφομοιώσῃ καὶ νὰ τὸ ἐγκολπωθῶν πλήρως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν νεωτέραν ἰδίᾳ γενεάν ποῦ ἔρχεται νὰ μᾶς διαδεχθῆ ἐπὶ τῆς σφαίρας ταύτης : ὅτι οἱ θεσμοὶ τότε μόνον εὐδοκίμοι, δταν εὐρίσκουν ἐρείσματα καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Ἡ «κοινὴ πίστις», ἡ ἀνάπτυξις κοινῆς συνειδήσεως, ἡ διαμόρφωσις παγκοσμίου κοινῆς γνώμης, τὰ ἰσχυρὰ «ρεύματα ἰδεῶν» ἀποτελοῦν στηρίγματα τῶν θεσμῶν, βάθρα αὐτῶν ἀκλόνητα, ἀσυγκρίτως ἰσχυρότερα ἀπὸ τὴν πληρότητα τῆς θεωρητικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρτίαν αὐτῶν γραπτῆν διατύπωσιν εἰς καταστατικούς χάρτας καὶ εἰς παντὸς εἶδους κείμενα. Τὰ πανίσχυρα αὐτὰ πνευματικὰ καὶ ἰδεολογικὰ ρεύματα εἶναι ἱκανά, πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰ ψυχρὰ κείμενα, νὰ κάμουν τοὺς λαοὺς νὰ μεγαλοουργήσουν, ὅπως τόσα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ διδάγματα ἱστορικῆς πείρας ἔχουν καταδείξει. Συνεγεῖρον τὰ πλήθη, προκαλοῦν ἐνθουσιασμούς, κάμουν τοὺς λαοὺς ἱκανοὺς καὶ μὲ μικρὰ ἀκόμη μέσα νὰ φέρουν μεγάλα ἀποτελέσματα, ἀναδεικνύουν ἡγέτας ἀξίους τῶν περιστάσεων, ἐμπνέουν τὴν ἔλξιν διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ διὰ τὴν θυσίαν καὶ ἐν γένει ἔχουν μίαν δυνάμιν καὶ μίαν πνευματικὴν ὠραιότητα, αἱ ὁποῖαι

ἔρχονται εἰς τόσῃν ἀντίθεσιν μὲ τὴν ἡρεμον ἀτμόσφαιραν τῶν σπουδαστηρίων τῶν θεωρητικῶν καὶ τῶν νομομαθῶν, ὅπου καταρτίζονται τὰ σχέδια τῶν καταστατικῶν κειμένων, τὰ υποβαλλόμενα κατόπιν πρὸς ἐπιψήφισιν εἰς τὰ συνέδρια τῶν ἀντιπροσώπων καὶ εἰς τὰς συνελεύσεις

Καὶ ἔχουν αὐτὴν τὴν δύναμιν καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν ὠραιότητα τὰ πανίσχυρα αὐτὰ πνευματικὰ ρεύματα καὶ αἱ ἀξιολογικαὶ αὐταὶ πεποιθήσεις, ἐπειδὴ ἀνταποκρίνονται εἰς τύπους αἰωνίους, εἰς αἰωνίας ἀξίας ἀτίτες ἐμφωλεύουν μέσα εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Μερικαὶ ἐκ τῶν αἰωνίων αὐτῶν ἀξιών εἶναι ὑψηλὰ ἰδεώδη, ὅπως ἡ πατρίς, τὸ ἔθνος, τὰ ἰδανικὰ τῆς ἐλευθερίας, τοῦ νόμου, τῆς ἐννόμου τάξεως, τῆς ἰσχύος ἐν τῇ ἐνώσει, τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐνότητος, τῆς πορείας πρὸς μίαν καλλιτέραν ἐκάστοτε συλλογικὴν ζωὴν. Εἶναι ἰδέαι-τύποι, ἀξίαι αἰώνια καὶ πάντοτε ζωνταναί. Ἄν δὲ αἱ εἰδικώτεροι μορφαί, αἱ ὄψεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζονται αὐταὶ ἐκάστοτε εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ παραλλάσσουσιν κάπως κάθε φοράν, ἂν αἱ ἀξίαι αὐταὶ μεταπλάσσωνται ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν τῶν ἐμφάνισιν μὲ τὴν πάροδον τῶν ἑκατονταετηρίδων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου—ἐπὶ τῆς οἰκουμένης, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ αἰώνια αὐταὶ ἀξίαι ἐπιζητοῦσιν κάθε φοράν τὰ πλαίσια τῆς ἐποχῆς τῶν. Οὕτω προσαρμόζεται ἐκάστοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ ἐξωτερικὴ τῶν ἐμφάνισις, ἡ μορφή τῶν πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν συνθηκῶν τῆς πορείας συλλογικῆς ζωῆς ἐνδεικνυόμενα καθ' ἐκάστην ἐποχὴν μέτρα. Δὲν παύουσιν γὰρ εἶναι αἰώνια ἀξίαι, πάντοτε ζωνταναί, ἐκ τῆς αὐτῆς ὑπερβατικῆς πηγῆς ἐκπορευόμενοι, ἀναλλοίωτοι ὡς πρὸς τὴν ὕψην καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν καὶ ἄθικτοι κατὰ τὴν πνευματικὴν τῶν ὠραιότητα, ἔστω καὶ ἂν μεταβάλλεται τὸ διαμέτρημα τῶν συγκεκριμένων μορφῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκάστοτε ἐμφανίζονται αὐταὶ κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ ἰδεώδη τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας, αἱ αἰώνια ἀξίαι τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς θυσίας, εἶχον τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ τὸ αὐτὸ ἠθικὸν κάλλος, ἐμπεριεῖχον τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν αὐτὴν πραγματικότητα καὶ κατεῖχον ἐξ Ἰσοῦ ὑψηλὴν θαυμίδα ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν ἀξιών ὑπὸ τὸ ἐδαφικὸν καὶ πολιτικὸν καθεστῶς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἄστεος (ἕως καὶ 4ος αἰὼν π.Χ.) πρὸς τὴν δύναμιν καὶ τὴν πνευματικὴν ὠραιότητα, τὰς ὁποίας κατέδειξαν ἔχοντα τὰ αὐτὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ, ὅταν ἐνεφανίσθησαν εἰς ἄλλην καμπὴν πορείας τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐνώσεως τῶν ἐλλήνων ἀφ' ἐνός, τῶν ἰταλῶν ἀφ' ἑτέρου, κατὰ τὴν ἱστορικὴν πραγματοποίησιν τῆς αὐτῆς μεγάλης πολιτιστικῆς ἀξίας τῆς πατρίδος, τῆς θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ διὰ τὴν ἔνωσιν, ἐν μὲν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου, ἐν δὲ τῇ ἰταλικῇ κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ.

Ἐπετελέσθησαν τότε εἰς τὰς δύο μεσογειακὰς χώρας μὲ τὰς ἀσυγκρίτους περγαμηνάς, μὲ τὴν ἀρχαίαν καὶ ἐνδοξον πολιτιστικὴν παράδοσιν, εἰς τὰς μήτρας αὐτὰς τοῦ συγχρόνου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὸν οἰκουμένικόν τῶν πλεόν χαρακτηριστῶν, ἐπετελέσθησαν ἀντίστοιχα πρὸς τὰ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ πνεύματι ἔργα ἡρωικὰ καὶ ἐξ Ἰσοῦ μεγαλόπνοα. Τὰ μέτρα τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς εἶχον μεταβληθῆ, αἱ συνθηκαὶ πορείας συλλογικῆς ζωῆς ἦσαν τῶρα διάφοροι, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς εὐρύτερα πλαίσια. Δὲν ὑπῆρχον πλέον πλαταιεῖς

αίσθανόμενοι τούς μὲν ἄθηναίους ὡς φίλους καὶ συμμάχους, τούς δὲ λάκωνας ἢ θηβαίους ὡς ἐχθρούς, ἀλλ' ἠσθάνοντο ὅλοι ὡς ἔλληνες. Δὲν ὑπῆρχον πλεον σικελοὶ αἰσθανόμενοι ὡς ξένους τούς λομβαρδούς ἢ τούς ἐνετούς, ἀλλ' ἠσθάνοντο ὅλοι ὡς ἰταλοί.

Κατὰ δὲ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν τρέχοντα εἰκοστὸν αἰῶνα, ἡ ἱστορικὴ πραγματοποίησις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὑψηλῶν ἰδεωδῶν ἔλαβε χώραν εἰς διαμέτρημα ἀκόμη μεγαλύτερον, ἐν τῇ Νέῃ Κόσμῳ, πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν βορειοαμερικανῶν εὔρε τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν πατέρων μας καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

Εἶναι ὁμοῦ χαρακτηριστικὸν ὅτι, παρὰ τὴν τεραστίαν αὐτὴν μεταξὺ ἀρχαίῳ καὶ συγχρόνῳ πνεύματος διαφορὰν πραγματοποίησεως τοῦ ἰδεώδους, διαφορὰν πολὺ μεγάλην πράγματι εἰς πληθυσμακὴν σύνθεσιν καὶ εἰς ὑλικὴν ἰσχὴν καὶ εἰς ἔδαφικὰ πλαίσια, εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀμερικανῶν θεωρητικῶν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνος, οὐδεὶς τῶν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ δημοσιολόγων ἢ πολιτειολόγων ἢ φιλοσόφων τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 19ου, διενεόθη ποτὲ νὰ ψέξῃ ὡς ἀσήμαντα εἰς ἕκτασιν τὰ ἑλληνικὰ ἐπιτεύγματα, ὡς πολὺ μικρὰς τὰς ἐν τῇ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ πνεύματι συναφεῖς ἀξιολογικὰς πεποιθήσεις ἢ νὰ κατηγορήσῃ ὡς ὑπερβολικὰ στενὴν τὴν ἱστορικῶς πραγματοποιηθεῖσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα περὶ πολιτείας, περὶ ἐπικρατείας καὶ περὶ κρατικοῦ συγχροτήματος ἰδέαν ὑπὸ τὸ ἔδαφικὸν καὶ πολιτικὸν καθεστῶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄστος. Τοῦναντίον μάλιστα, ἀναγνωρίζουν οἱ μεγάλοι τοῦ συγχρόνου πνεύματος τὴν χώραν μας ὡς τὴν κοιτίδα τῶν ἀξιῶν αὐτῶν : τοῦ νόμου ὡς διέποντος τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος, τῆς ἐθελουσίας χάριν τῆς ἐλευθερίας, τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, τῆς ὀργανώσεως ἐλευθέρου πολιτεύματος. Διότι αἱ αἰώνια ἠθικαὶ ἀξίαι, αἱ ἰδέαι - τύποι, ἀποτελοῦν ἰδεώδη ἐξ ἴσου ὑψηλά καὶ ἔχουν τὸ αὐτὸ πνευματικὸν κάλλος, τὸ αὐτὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον, τὴν αὐτὴν δύναμιν νὰ ἐμπνέουν ἐνθουσιασμοὺς καὶ νὰ ἀναδεικνύουν ἥρωας μὲ τὴν ψυχὴν - φλόγα καὶ νὰ παρωθοῦν ὀλοκλήρους λαοὺς εἰς μεγάλας καὶ ὑψηλὰς πράξεις, ἔχουν μὲ μίαν λέξιν τὴν αὐτὴν ἠθικὴν ἀξίαν, εἴτε μικρότερα εἴτε μεγαλύτερα—ἀναλόγως τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων— εἶναι τὰ ἔδαφικὰ καὶ τὰ ἀριθμητικὰ πλαίσια τῆς ἐποχῆς τῶν ἐκάστοτε, εἴτε αὕτη εἴτε ἐκείνη εἶναι ἡ ἐπιφαινομένη μορφή τῶν, ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῶν, εἰς ἐκάστην ἐπίκαιρον καμπὴν πορείας τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ. Διότι τὸ ἠθικὸν τῶν ἀξιῶν αὐτῶν ἀνάστημα καὶ ἡ συναφὴς πρὸς αὐτὸ δύναμις τῶν δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς συγκεκριμένης μορφῆς τῶν κατὰ τινὰ ἱστορικὴν στιγμήν. Ἡ περίπτωσις τῶν χιλίων ἐκ Πλαταιῶν ὀπλιτῶν καὶ ἡ αὐθόρμητος προσέλευσις τῶν εἰς τὸν Μαραθῶνα ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ ὡς δεῖγμα ἠθικοῦ μεγαλεῖου ἰσότημον καὶ ἰσοῦψες πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας ἀμυντικοὺς ἀγῶνας μεγάλων καὶ πολυπληθῶν λαῶν τῆς συγχρόνου ἱστορίας.

Τὸ ἀρχαῖον ἄστῳ, μὲ τούς ἐλευθέρους δημοκρατικούς θεσμοὺς του, μὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, μὲ τὰ βουλευόμενα καὶ δικαστικὰ σώματα καὶ μὲ τὴν διακρίσιν τῶν ἐξουσιῶν του εἰς νομοθέτας, δικαστὰς καὶ ἀρχοντας, ἀποτελεῖ ἀπλήν μικρογραφίαν τῶν τεραστῶν εἰς ἕκτασιν καὶ εἰς πληθυσμὸν ἐπικρατειῶν τοῦ συγχρόνου κόσμου, ὡς φέρ' εἰπεῖν τῆς Βορειοαμερικανικῆς συμπολιτείας ἢ τῆς

Βρετανικῆς κοινοπολιτείας ἢ τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως. Ἐν τούτοις, ὡς ἐνσάρκωσις τῆς αἰωνίας πολιτιστικῆς ἀξίας τῆς πολιτείας, τῆς ἐννόμου τάξεως, τοῦ εὐνομούμενου κρατικοῦ συγκροτήματος, ὡς πραγμάτων εἰς ἑνὸς ἠθικοῦ ἰδεώδους ἀρτίως ὀργανωμένης συλλογικῆς ζωῆς, ἔχει μείνει τὸ ἀρχαῖον ἄστν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ κατέχει εἰς αὐτὴν θέσιν ἰσότημον καὶ ἐξ ἴσου σεβαστὴν πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους κολοσσούς τοῦ συγχρόνου κόσμου. Ἐχει ἐν ἠθικὸν ἀνάστημα ὄχι κατώτερον ἀπὸ τὸ ἰδικὸν των καὶ ἔχει ἐπιβληθῆ εἰς τὴν ἱστορικὴν μνήμην καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἀνθρωπότητος ὡς πρότυπον πολιτικῆς ὀργανώσεως, ὡς ἰδέα-τύπος, ὡς ὑψηλὸν δεῖγμα συγκροτήματος πολιτειακοῦ.

Ἡ σύγχρονος φιλοσοφία τῆς ἱστορίας δὲν ἐψέξε ποτὲ τὸ ἄστν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὀργάνωσιν. Τὸ πολὺ ἐλέχθη ἀπὸ μερικῶν συγχρόνων διανοητῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ὅτι ἔσφαλαν οἱ ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν πολιτικοὶ ἡγέται τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἔσφαλαν ἀπολέσαντες τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς ἀποτελεσματικῆς ὁμοσπονδιώσεως τῶν ἐλληνίδων πόλεων ἀπὸ τῆς Μακεδονίας μέχρι τοῦ Ταϊνάρου, ὁμοῦ μετὰ τῶν νησιωτικῶν καὶ τῶν παραλιακῶν ἐπικρατειῶν ἀπὸ τῶν μικρασιατικῶν παραλίων μέχρι τῶν ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἀποικιῶν. Μία τοιαύτη συγκρότησις ὁμοσπονδίας ἐπὶ ἀρχῶν δημοκρατικῶν κατὰ τὸ πρότυπον τῆς πολιτείας τῶν ἀθηναίων ἐδραζομένη καὶ ἐπὶ βάσεων οὐσιαστικωτέρων ἐν σχέσει πρὸς τὰς παναρχαίας ἀμφικτυονίας ὀργανουμένη, ἤθελεν ἔκτοτε κρατύνει τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν ἐλλήνων, ἤθελε προλάβει τὸν ἐπακολουθήσαντα πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἤθελεν ἐξασφαλίσαι ἐπὶ αἰῶνας ἴσως τὰ πρωτεῖα τῶν ἐλλήνων μέσα εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Οἱ ἀθηναῖοι, ἐξελλθόντες πανίσχυροὶ ἐκ τῶν περσικῶν πολέμων, εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ τεθοῦν ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς τοιοῦτου μεγάλης πνοῆς σχεδίου καὶ θὰ κατώρθωναν νὰ τὸ πραγματοποιήσουν. Ἄλλ' ἔχασαν τὴν εὐκαιρίαν. Καὶ ὕστερον ἀπὸ ὀλίγας δεκαετηρίδας χωριστῆς πολιτικῆς ζωῆς, μὲ τὰς τοπικὰς ἀντιθέσεις—ἰδίᾳ μεταξὺ δημοκρατικῶν καὶ ὀλιγαρχικῶν ἄστων— μὲ τὰς ὀπλοφορούσας τοπικὰς ἐξουσίας, μὲ τὴν ἀντιζηλιαν καὶ τὸν ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ τοῦ ἰωνικοῦ καὶ τοῦ δωρικοῦ στοιχείου, ἐπῆλθεν ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος. Καὶ ἦλθεν οὕτω ἡ μεγάλη πτώσις καὶ ἔσθθη σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἄστρὸν τῶν ἐλλήνων, οἱ ὅποιοι κατέστησαν βραδύτερον ὄριμοι διὰ τὴν ξένην κατάκτησιν.

Καὶ ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος κάτι παρόμοιον πιθανῶς θὰ γράψῃ διὰ τοὺς εὐρωπαίους: "Ὅτι ἐπέτυχον ἐπὶ τέλος τὴν ὁμοσπονδίωσιν καὶ ἐσώθη ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ περισωθῆ. Ἄλλ' ὅτι ἔχασαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸ κάμουν ἐνωρίτερον. Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους πρὸ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς ἐνότητός των αἰῶνας, κατὰ τὸν 19ον καὶ κατὰ τὸν 20όν, εἶχον καταλήξει νὰ περιστοιχῶνται ἀπὸ ἀχανεῖς καὶ πανισχύρους ὁμοσπονδιακὰς ἐπικρατείας. Καὶ τότε μόνον οἱ εὐρωπαῖοι ἀφυπνίσθησαν καὶ ἐσκέφθησαν ποίους κινδύνους συνεπάγονται ἡ διαίρεσις καὶ ἡ διχόνοια.

Ἐν τούτοις, μέχρι καὶ τοῦ 1914 ἀκόμη, τὰ πρωτεῖα των ἦσαν ἀδιαμφισβήτητα εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Εἶχον ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν, πολιτικὴν τε καὶ οἰκονομικὴν καὶ πολιτιστικὴν συγχρόνως. Μέχρι τοῦ 1914 δὲν ὑπῆρχον σχεδὸν μεγάλαὶ δυνάμεις ἔξω ἰαπὸ τὴν μικρὰν ταύτην γωνίαν τῆς γῆς, ἔξω ἀπὸ τὴν μικρὰν εἰς ἔκτασιν, ἀλλὰ μεγαλῶνυμον ταύτην ἡπειρον, μὲ τὸ παγκόσμιον μέχρι πρό τιτων δεκαετηρίδων κύρος. Ἄλλὰ δὲν ἦτο μόνη ἡ ὕλικὴ δύναμις, ἡ ὅποια

είχεν έντοπισθῆ ἔδῳ, οὐδ' ἡ οἰκονομική μόνον ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς ὕδρογείου ἐπιρροή. Ἡ ὑπεροχή ἦτο πρὸ παντὸς ὑπεροχῆ ἠθικῆς αἰγλης καὶ ἀπαράμιλλος ἐπίσης ὑπεροχῆ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπόγονοι ἐλλήνων καὶ ρωμαίων, κέλται καὶ ἱβήρες καὶ λατίνοι, γερμανοὶ καὶ ἀγγλοσάξωνες, βαλλῶνοι καὶ σκανδιναβοί, κατεῖχον μόνοι αὐτοὶ εἰς τὴν στενὴν κατ' ἑκτασιν, ἀλλ' ἔνδοξον ταύτην περιοχὴν τῆς οἰκουμένης περγαμηνὰς ἀνεκτιμήτους, ἠθικοὺς τίτλους οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπαξίως κερδιθῆ ὑπὸ τῶν προγόνων των καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, κατὰ τὴν διάρκειαν ὀλοκλήρων αἰῶνων, χάρις εἰς τὸν θαυμαστὸν ὑμέναιον τοῦ μεσογειακοῦ πνεύματος μὲ τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα καὶ χάρις ἐπίσης εἰς τὸν πλοῦτον ψυχῆς τὸν ὁποῖον οἱ πληθυσμοὶ τῶν βορειοτέρων περιοχῶν εἰσέφεραν καὶ ἐξωτερικοῦσαν εἰς παντὸς εἶδους πολιτιστικὰ ἐνεργήματα εἰς κάθε τομέα τοῦ πνεύματος. Ἡ πολιτιστικὴ κληρονομία ἦτο κοινὴ καὶ κοινὴ ἡ πορεία τῆς ζωῆς καὶ κοινὴ ἡ θρησκεία καὶ κοινὰ αἱ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ παραδόσεις, καὶ κοινὰ αἱ ἰδεολογικαὶ κατευθύνσεις καὶ αἱ ἐπιδιώξεις εἰς τὸν τρόπον μιᾶς ἀνωτέρας πνευματικῆς ζωῆς καὶ κοινὰ τὰ ἰδεώδη καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι καὶ κοινὰ τὰ ἱστορικὰ πεπρωμένα. Καὶ ὅμως εἰς μίαν τόσον μικρὰν εἰς ἑκτασιν περιοχὴν, εἰς τὸ ἀπλοῦν τοῦτο ἀκρωτήριον τῆς Εὐρασίας μὲ τὴν ἀσύγκριτον ἀρχοντικὴν παράδοσιν, εὐρέθη χώρος καὶ δι' ἀντιθέσεις καὶ δι' ἀντιζηλίας καὶ δι' ἀνταγωνισμοὺς καὶ εὐρέθησαν αἴφνης δις ἀντιμέτωποι κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ 20οῦ οἱ φορεῖς τῆς κοινῆς πνευματικῆς κληρονομίας.

Ἐπανελήφθη ἔδῳ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἡ ἱστορία καὶ ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος δὲν κατέστη δυνατὸν καὶ πάλιν νὰ ἀποτραπῆ. Δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀποτραπῆ ἔλλείψει θεσμῶν ὀργανώσεως στηριζομένων εἰς τὴν κοινὴν πίστιν, ἐρριζωμένων εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν, ἔλλείψει ἀνεπτυγμένης κοινῆς συνειδήσεως περὶ κοινότητος ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ ἱστορικῶν πεπρωμένων. Εἰς τὰ πλαίσια τῶν νεωτέρων χρόνων ἡ ἱστορία ἐπανελήφθη. Ἡ ἐμφύλιος σύγκρουσις διήρκεσε καὶ πάλιν τριάκοντα περίπου ἔτη, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν. Ἐμπεσολάβησεν ἐκεχειρία καὶ ἐποχὴ μεσοπολέμου, ὅπως καὶ τότε. Ἀπὸ τοῦ 421 μέχρι τοῦ 416 τότε, ἀπὸ τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1939 τώρα. Πτώσις ἐπηρεολοῦθη τὸν ὀριστικὸν τερματισμὸν τῆς συρράξεως καὶ τότε καὶ τώρα. Πτώσις πολιτικῆς ἐπιρροῆς, οἰκονομικῆ καὶ πολιτιστικῆς πτώσις καὶ πτώσις κύρους τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν καὶ τῆς αἰσθητικῆς συνειδήσεως.

Τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ διδάγματα διὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ὑπαγορεύουν τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐγκαίροτέραν ἐγκαθίδρυσιν συνδέσεων πολιτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ χαρακτῆρος εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν μεταξὺ Μεσογείου καὶ βορείων θλασσῶν περιοχὴν. Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἡ τοιαύτη ὀργάνωσις θεσμῶν, ἀπαραίτητον εἶναι νὰ εἴρῃ ἐρείσματα καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν λαῶν τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἡ τοιαύτη ἀνάγκη τῆς ἀλληλεγγύης, ἀλληλεγγύης ἡ ὁποία ἤρχεισε νὰ ἐνσαρκώνεται κατὰ τὰ τελευταία ἔτη εἰς οἰκονομικὰς κοινοπραξίας ἢ εἰς τὸν θεσμὸν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου. Δὲν εἶναι ἐπιθυμητὸν βέβαια οὔτε εὐκαταῖον οὔτε καὶ δυνατὸν ἄλλως τε νὰ παραμερίσῃ τὴν χωριστὴν του ἱστορίαν καὶ τὰς ἰδιαιτέρας του παραδόσεις καὶ τὰ ἦθη του καὶ τὰς ἱστορικές του ἀναμνήσεις ἕκαστος τῶν ἐπὶ μέρους λαῶν τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ νὰ αἰσθάνεται ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν ὅτι πολὺ ἰσχυρότεροι καὶ πολὺ σημαντικώτεροι—

ἐν συγκρίσει μὲ ὄσα τοὺς χωρίζουν—εἶναι οἱ δεσμοὶ οἱ ὅποιοι τοὺς συνδέουν μεταξύ των: Ἡ κοινὴ πολιτιστικὴ κληρονομία καὶ τὰ κοινὰ ἱστορικὰ πεπρωμένα κατασχέουσιν ἔναντι τῆς διαφορᾶς γλώσσης ἢ ἔναντι τῶν ἰδιαιτέρων ἱστορικῶν ἀναμνήσεων ἢ τῶν ἄλλων οἰωνοῦν διαφορῶν, αἱ ὅποια πάντοτε ὑπάρχουν μεταξύ ὁμόρων καὶ αἱ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν. Ἀνάπτυξις κοινῆς εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως δὲν σημαίνει ἐξαφάνισιν τῶν διενέξεων. Σημαίνει ἐγκαθίδρυσιν θεσμῶν πρὸς «ἀνθρωπίνην» ἐπίλυσιν αὐτῶν καὶ πρὸς περιορισμὸν τῶν θηριωδῶν ἐνστικτικῶν τοῦ πρωτογονισμοῦ εἰς τὰ δάθη τῆς προϊστορίας, ὅπου εἶναι ἡ φυσικὴ περιοχὴ των, ἢ ἀποκλειστικὴ περιοχὴ ἐμφανίσεως αὐτῶν. Δὲν σημαίνει ἢ ἀνάπτυξις πανευρωπαϊκοῦ αἰσθήματος μείωσιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Σημαίνει ἀπλῶς τὴν ἐπίγνωσιν ὅτι αἱ ἱστορικαὶ περιστάσεις εἶναι σήμερον τοιαῦται, ὥστε τὰ συνενοῦντα τῶρα τοὺς λαοὺς αὐτοὺς στοιχεῖα, τὰ σημεῖα ἐπαφῆς μεταξύ των, τὰ σημεῖα τῆς κοινῆς των πορείας μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν, βαρύνουν εἰς τὴν ἐποχὴν μας πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὄσα τοὺς χωρίζουν. Καὶ ὅτι τὰ τελευταῖα αὐτά, αἱ διαφοραὶ καὶ αἱ συναφεῖς μὲ αὐτὰς διενέξεις, μικρότεροι ἢ μεγαλύτεροι, κατέληξαν πλέον νὰ ἔχουν τεθῆ εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν, πρὸ τῶν αἰτημάτων ἀλληλεγγύης καὶ ἐνότητος, τὰ ὅποια οἱ ὄροι συλλογικῆς ζωῆς τῶν συγχρόνων καιρῶν ἔχουν προβάλει. Αἱ συνθηκαὶ τοῦ συγχρόνου βίου εἶναι πράγματι τοιαῦται, ὥστε ἔχει ἤδη καταστῆ φανερόν, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἴτε ὄλοι ὁμοῦ θὰ σωθοῦν εἴτε ὄλοι ὁμοῦ θὰ χαθοῦν.

Τὸ θαυότερον δὲ στοιχεῖον ἐνότητος μεταξύ τῶν εὐρωπαίων, ὁ πλέον ἀκλόνητος συνδετικὸς μεταξύ των κρίκος, εἶναι ἡ κοινότης τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἀνάγκη διασφαλίσεως τῆς κοινῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας, ἡ δίψα ψυχῆς καὶ ἡ μέριμνα ὑπὲρ τῆς ἐπιβιώσεως αὐτῆς καὶ ὑπὲρ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως αὐτῆς. Ἄν ἡ εὐρωπαϊκὴ δημοσπονδία καταστῆ κάποτε πραγματικότης, τοῦτο θὰ ἔχη γίνεαι ὄχι μὲ τὴν ἀπλὴν κατάρτισιν καταστατικῶν κειμένων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν σὺν τῷ χρόνῳ διαμόρφωσιν κοινῆς εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως. Χρήσιμοι εἶναι αἱ συνελεύσεις τῶν ἐκπροσώπων καὶ τὰ συναφῆ διεθνῆ συνέδρια, ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ προέχει εἶναι νὰ ἀποκτήσῃ ἡ ἰδέα τὰς ρίζας τῆς πρὸ παντὸς μέσα εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Μόνον ὑπὸ τὴν τελευταίαν αὐτὴν προϋπόθεσιν οἱ μὲν ἐκλογεῖς εὐρωπαῖοι κατὰ τὰς γενικὰς ἐκλογὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν κοινοβουλίων τοῦ ἐγγύς—ἄς ἐλπίσωμεν—μέλλοντος θὰ ἔχουν ἐπίγνωσιν τῆς σημασίας τῆς ψήφου των, οἱ δ' ἐκλεγόμενοι ὡς μέλη τῶν εὐρωπαϊκῶν μελλοντικῶν ἐκείνων κοινοβουλίων θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ αἰσθάνονται ὅτι ἐκπροσωποῦσι τὰ συμφέροντα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου γενικώτερον καὶ ὄχι μόνον τὰ τῆς ἰδιαιτέρας των πατρίδος.

Ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς κοινῆς αὐτῆς πίστεως—τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο τῶν οἰκείων θεσμῶν καὶ τῶν γραπτῶν κειμένων καὶ τῶν κανονιστικῶν διατάξεων θεμέλιον—δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἐπιτευχθῆ, εἰμὴ ἂν εἰς ὄλας τὰς χώρας τῆς περιοχῆς αὐτῆς, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰς μεγάλας χώρας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, γίνῃ κοινὴ συνείδησις ἢ μεγίστη καὶ βαρύνουσα σημασία τῆς κοινῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας, ἢ βίωσις τῶν ἐπιτευγμάτων ἐνὸς κοινῶν τρισχιλιετοῦς πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις, ὡς εἴρηται, εἶναι τὸ μᾶλλον σημαῖνον καὶ τὸ παγιώτερον καὶ τὸ μονιμώτερον στοιχεῖον συνοχῆς τῶν εὐρωπαίων. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον θέσει τὰς βάσεις του, ἀλλ' ἢ συμβολῆ τοῦ πνεύματος τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ καὶ τῆς

δύσεως εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος ὑπῆρξε πράγματι τόσο ἀξιόλογος καὶ ἐκείνη, ὥστε ἔχει τοῦτο μείνει εἰς τὴν ἱστορικὴν τοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «δυτικὸς» ἢ «εὐρωπαϊκὸς» πολιτισμός. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν πῶσιν βαρύτητα ἔδωσαν κατὰ τὰς διαφόρους συνόδους τῶν διεθνῶν διασκέψεων καὶ οἱ πρωτεργάται τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰδέας, ἀπὸ τοῦ 1948 καὶ ἐντεῦθεν, εἰς τὰ στοιχεῖα ἐνότητος τῶν εὐρωπαϊῶν ἐπὶ τοῦ μορφωτικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου.

Τὸ πρόβλημα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος ἀντεμετωπίσθη ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὰς τρεῖς ὄψεις του : τὴν πολιτικὴν, τὴν οικονομικὴν καὶ τὴν πολιτιστικὴν. Εἰς τὴν διεθνή διάσκεψιν τῆς Χάγης τῶν ἀρχῶν Μαΐου 1948 συνεστήθησαν τρεῖς ἀντιστοιχοὶ ἐπιτροπαὶ μελέτης διὰ τὴν κατάρτισιν χωριστῶν σχεδίων καταστατικῶν διατάξεων, τόσο διὰ τὴν πολιτικὴν κοινότητα, ὅσον καὶ διὰ τὴν οικονομικὴν κοινοπραξίαν καὶ τέλος διὰ τὸν τομέα τὸν μορφωτικὸν καὶ τὸν πνευματικόν. Ἀκόμη δὲ περισσότερο χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἡ μὲν πολιτικὴ ὀργάνωσις οὐδεμίαν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐσιαστικὴν ἐξουσίαν ἔχει ἀποκτήσει, διότι τὰ δύο κυριώτερα ὄργανα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου, ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξ ὑπουργῶν, ἔχουν — ὡς εἶναι γνωστὸν — ἀπλᾶς ἀρμοδιότητος γνωμοδοτικῶν ψηφισμάτων καὶ ὑποδείξεων καὶ συστάσεων μόνον. Ἡ δ' οικονομικὴ ὀργάνωσις εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν Ὄργανισμὸν οικονομικῆς συνεργασίας καὶ μετὰ τὴν θρυλουμένην κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας Εὐρωπαϊκὴν Ζώνην Ἐλευθέρων Συνλλαγῶν. Ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας εἰς τὸν τομέα τὸν μορφωτικὸν καὶ τὸν πολιτιστικὸν ἡ ἰδέα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος ἔχει προχωρήσει εἰς οὐσιαστικὰ ἐπιτεύγματα.

Καὶ δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν σύστασιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Γενεύην καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κολλεγίου εἰς τὴν Βρυγες. Γενικώτερον, ὁ πνευματικὸς τομεὺς εἶναι ἡ μόνη σφαῖρα συζητήσεων, ἐφ' ἧς συνέπεσαν πάντοτε αἱ ἀπόψεις τῆς τε Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς ἐξ ὑπουργῶν Ἐπιτροπῆς, μολονότι τάσις τῆς τελευταίας εἶναι, ὡς ἡ πεῖρα ἔχει καταδείξει, νὰ περιορίζεται ἐκάστοτε εἰς τὸ ἐφικτόν, ἐνῶ ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις, ὀλιγώτερον συντηρητικὴ, διακρίνεται συνήθως διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν βλέψεων τῆς καὶ προχωρεῖ πολὺ πέραν τῶν ὅσων οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ δεχθῶν.

Κοινὸν πάντως σκοπὸν ἀπετέλεσεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου ἡ ἐπίτευξις στενωτέρων δεσμῶν διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν τελεσφόρον προστασίαν τῆς μακραιωνοῦς εὐρωπαϊκῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας καὶ διὰ τὴν τελειότεραν ἀνάπτυξιν τῆς. Ἰδίᾳ δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν ἀμφοτέρων τῶν κυρίων ὀργάνων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης—τῆς τε Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐξ Ὑπουργῶν— ἡ βασισμένη τῆς διαπιστώσεως ὅτι ὅσον περισσότερο ἐνισχύεται ἡ μορφωτικὴ καὶ πολιτιστικὴ συνεργασία μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, τόσο περισσότερο ἔδαφος κερδίζουν ἡ κοινὴ εὐρωπαϊκὴ συνείδησις καὶ ἡ πανευρωπαϊκὴ ἰδέα, δυναμένη οὕτω τῆς πολιτιστικῆς κοινότητος νὰ ἐπεκταθῇ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ εἰς τὸ πολιτικὸν πεδίου. Συγχρόνως δ' ἡ πρᾶξις κατέδειξεν ὅτι εἰς τὸν μορφωτικὸν τομέα αἱ ἀντιθέσεις ἀντιλήψεων μεταξὺ τῶν ἐκπροσώπων τῶν χωρῶν - μελῶν εἶναι μικρότεραι. Τὸ πεδίου ἐδῶ εἶναι τὸ σχετικῶς περισσότερο ἐλεύθερον καὶ εἰς

αὐτὸ συναντῶνται αἱ ὀλιγώτεραι ἀντιδράσεις. Ὅλοι ἐπιθυμοῦν νὰ γίνῃ πᾶν τὸ ἐνδείκνυόμενον διὰ τὴν παραφυλακὴν καὶ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς κοινῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας, τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως, τῆς δυτικῆς παιδείας, τῆς ἀποτελούσης τὸ καύχημα τοῦ συγχρόνου εὐρωπαϊοῦ, τὸ ἐγκυλλώπισμα τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γηραιᾶς καὶ ἐνδόξου ἠπείρου μας, ἣτις ὑπῆρξε καὶ εἶναι ἀκόμη ἡ πνευματικὴ μητρόπολις βλῆς τῆς οἰκουμένης. Καὶ βλοὶ συμφωνοῦν ὅτι τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συμβούλιον εἶναι ὁ μόνος κατάλληλος ἐπὶ τοῦ παρόντος θεσμὸς πρὸς ἀνάληψιν τῆς εὐθύνης τῆς διατηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἱεράς ταύτης παρακαταθήκης.

Ἐκ τῆς πρώτης ἐν Στρασβούργῳ συνόδου (1950) ἐπιτροπῆς ἐιδικῶν ἐπὶ τῶν μορφωτικῶν ζητημάτων καὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ —ἐπιτροπῆς ἀποτελεσθείας ἐξ ἀνωτάτων κρατικῶν λειτουργῶν ἀνηκόντων ἰδίᾳ εἰς τοὺς σχετικούς μὲ τὴν παιδείαν διοικητικούς κλάδους καὶ προερχομένων ἐκ πλείστων χωρῶν τῆς Εὐρώπης— παρήλθον ἱκανὰ ἔτη μέχρις ὅτου συσταθῶσι παγιώτεροι θεσμοί. Τῷ 1953 ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν σύμφωνον μεταξὺ Οὐνέσκο καὶ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου, ἀποσκοποῦν εἰς τὴν οὐσιαστικὴν συνεργασίαν τῶν δύο τούτων ὀργανισμῶν. Ἡ συμφωνία προβλέπει τακτικὰς συνεννοήσεις ἐπὶ θεμάτων κοινῶς ἐνδιαφέροντος καὶ ἀνταλλαγὴν πληροφοριῶν ἐπὶ τῶν ἐκτελουμένων σχεδίων. Καθίσταται ὡσαύτως δυνατὴ ἡ τεχνικὴ βοήθεια τῆς Οὐνέσκο πρὸς τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συμβούλιον ἐν τῇ προπαρασκευῇ ὀρισμένων αὐτοῦ μελετῶν μορφωτικοῦ περιεχομένου.

Ἰδίᾳ ὁμοίως τῷ 1955 ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν δύο κυρίων ὀργάνων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἐπὶ ζητημάτων εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐξησφαλίσθη πλήρως, διὰ τῆς ἰδρύσεως μονίμου μικτῆς ἐπιτροπῆς περιλαμβανούσης ἐκπροσώπους ἐξ ἑκατέρου τῶν ρηθέντων συλλογικῶν ὀργάνων καὶ ἀποσκοπούσης εἰς τὸν συντονισμόν καὶ εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἀμέσου ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μεταξὺ κοινοβουλευτικῶν ἄφ' ἑνὸς στελεχῶν τῶν ἐπὶ μέρους εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ κυβερνητικῶν ἄφ' ἑτέρου παραγόντων τῶν χωρῶν τούτων, ἐπὶ θεμάτων μορφωτικῶν καὶ ἀναλόγων πρὸς ταῦτα. Τὰ δικαιώματα τῆς ἐπιτροπῆς δὲν ἐκτείνονται βεβαίως πέραν τῆς ἀπλῆς ἀρμοδιότητος συστάσεων πρὸς τὰ δύο συλλογικὰ ὄργανα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου. Παρὰ ταῦτα, εἶναι αὕτη εἰς θέσιν νὰ ἐναρμονίξῃ τὰς πρωτοβουλίας καὶ νὰ παρέχῃ εἰς τὰς ἐκφερομένας προτάσεις συντονισμένην μορφήν, ἀρτίαν ὀργάνωσιν καὶ καλὴν διάταξιν τῆς βλῆς, πράγματα τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἦτο δυσχερέστερον νὰ ἐπιτευχθῶν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ ἐπὶ τῶν μορφωτικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων ἐπιτροπὴ τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως, ἐμπνεομένη ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιθυμίας τῆς συνενώσεως καὶ τοῦ συντονισμοῦ τῶν ὑπὲρ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δυτικῆς παιδείας προσπαθειῶν, συνεκρότησεν ἐιδικὴν σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ νορβηγικοῦ ἐκπροσώπου Ingebretsen (Ἀπρίλιος 1955), συγκεντρώσασα, ὁμοῦ μὲ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ διακεκριμένας πνευματικὰς προσωπικότητας ἐκ τῶν μεγάλων ἰδίᾳ διεθνῶν ἰδρυμάτων (τῆς Οὐνέσκο, τοῦ ἐν Γενεύῃ Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ κλπ.). Δι' αὐτῆς ἀπεσκοπήθη κοινὴ δρᾶσις ἐπὶ μορφωτικῶν θεμάτων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, μέσῳ τοῦ ἐνδεικνυμένου συντονισμοῦ τῶν προγραμμάτων ἐνεργείας τῶν ἐπὶ μέρους διακυβερνητικῶν ὀργανισμῶν.

Θεσμοί παλαιότεροι εἶναι, ὡς εἶρηται, τὸ ἐν Γενεύῃ Εὐρωπαϊκὸν μορφωτικὸν Κέντρον καὶ τὸ ἐν Bruges πανευρωπαϊκὸν Κολλέγιον, προελθόντες ἀμφότεροι ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κίνησιν.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης, εἰς τὸν τομέα τῆς δράσεώς του τὸν σχετικὸν μὲ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, φαίνεται ρίπτου τὸ βάρος τῶν προσπαθειῶν του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας δεκαετίας (1949 ἐπ.) εἰς τρία ἰδιάζοντα σημεῖα: εἰς τὸν καθορισμὸν ἐπιτυχῶς, κατὰ τὸ δυνατόν, προγράμματος ἐνεργείας εἰς τὰ διάφορα πεδία τῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἰς τὸν συντονισμὸν πάσης μορφωτικῆς προσπάθειας καὶ συναφοῦς δράσεως ἐντὸς τῶν γενικῶν πλαισίων τῆς ἀρμοδιότητός του καὶ τέλος εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου τῆς πολιτιστικῆς καὶ πνευματικῆς κληρονομίας τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινότητος.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρῶτον τῶν ὡς ἄνω σημειῶν ὁ κλήρος τῆς πρωτοδουλείας ἔλαχεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὑπουργῶν. Ἐξ ὀνόματός της ὁ βέλγος πρόεδρος αὐτῆς van Zeeland ἀνεκοίνωσεν (1954) εἰς τὴν Συμβουλευτικὴν Συνέλευσιν τὴν πρόθεσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων νὰ διατυπώσουν ἄρτιον κατὰ τὸ δυνατόν πρόγραμμα ἐνεργείας ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ζητημάτων τῆς Εὐρώπης. Πεντήκοντα συναφεῖς προτάσεις εἰδικαί, διατυπωθεῖσαι ἀρχικῶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐμπειρογνομῶνων ἐπὶ τῶν μορφωτικῶν θεμάτων, ἀπήρτησαν τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ὑπερψηφισθὲν παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὑπουργῶν (Μάϊος 1954), ὡσάυτως δὲ καὶ ὑπὸ τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως (Ἰούλιος 1955), ἥτις μάλιστα, ὑπερθεματίζουσα, ἐγνωμοδότησεν ὑπὲρ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ προγράμματος πολιτιστικῆς δράσεως, ἐκφράσασα τὴν εὐχὴν (γνωμοδ. ψήφισμα τῆς 7 Ἰουλίου 1955) νὰ διαμορφωθῇ ἐνιαίᾳ ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας μορφωτικὴ πολιτικὴ σαφῶς καθωρισμένη. Δὲν ἐθεώρησε δηλαδὴ ἡ Συνέλευσις ἐπαρκῆ τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν χωριστὴν πραγματοποίησιν μεμονωμένων προτάσεων ἢ σχεδίων.

Ἐξ ἴσου ἀποδοτικὴ εἶχε καταδειχθῆ ἡ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1953 συνελθούσα ἐν Ρώμῃ Στρογγύλη Τράπεζα τῆς Εὐρώπης. Ὄργανώθη αὕτη ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου καὶ ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως, μὲ τὴν ἀρχικὴν πρόθεσιν νὰ καθορισθῇ ἐν αὐτῇ ἐντελέστερον ἢ σφαῖρα πολιτιστικῆς δράσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, ἰδίᾳ δὲ «νὰ μελετηθῇ τὸ πνευματικὸν καὶ μορφωτικὸν καὶ πολιτιστικὸν πρόβλημα τῆς Εὐρώπης θεωρουμένης ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐνότητι καὶ νὰ ἐξετασθοῦν αἱ μέθοδοι αἱ κατάλληλοι πρὸς διάδοσιν τῆς ἰδέας τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ καθ' ὅλον τὸν κόσμον». Ἐξ ἐπιφανεῖς εὐρωπαῖοι διανοηταὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ κ. κ. de Gasperi, Schuman, van Kleffens καὶ οἱ καθηγῆται Toynbee, Lœfstedt καὶ Kogon ἀπετέλεσαν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. de Rougemont (τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ) τὸ κέντρον τῆς Στρογγύλης Τραπέζης, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον καὶ ἕτεροι δεκαπέντε δημοσιολόγοι, ἀνὰ εἰς ἕξ ἐκάστης χώρας - μέλους τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου. Ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει σκοπὸς τῆς Στρογγύλης Τραπέζης ἦτο νὰ εὑρεθοῦν, εἰ δυνατόν, τρόποι, ὥστε νὰ μετουσιωθοῦν εἰς θεσμοὺς πολιτικοὺς ἢ συνείδησις τῆς κοινῆς ἱστορικῆς μοίρας τῶν εὐρωπαίων, ἢ βεβαίωτης περὶ τῆς κοινῆς ἱστορικῆς αὐτῶν πορείας καὶ ἐν γένει ἡ ἱστορικὴ καὶ πολιτιστικὴ αὐτῶν ἐνότης.

Ἄμα τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Στρογγύλης Τραπέζης, διευτυπώθησαν τὰ

πορίσματα τῆς ἑβδομαδιαίας συνόδου τῆς. «Οἱ εὐρωπαῖοι ἔχουν χρέος νὰ συνειδητοποιήσουν τὰς ἀρχικὰς αἰτίας τῶν δοκιμασιῶν τὰς ὁποίας σήμερον διέρχονται» ἀνεφέρετο εἰς αὐτά. «Ἔχουν χρέος νὰ τὰς συνειδητοποιήσουν, ἀκριβῶς διὰ νὰ καταστοῦν ἱκανοὶ νὰ ἀντεπεξέλθουν κατ' αὐτῶν καὶ νὰ τὰς ὑπερνικήσουν». «Ἡ Εὐρώπη ἀποτελεῖ ἱστορικὴν ἐνότητα, τῆς ὁποίας ἡ μοῖρα μετεβλήθη εἰς βραχὺν χρόνον. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου αἰῶνος, ἀπέληξεν οὐ μόνον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ κόσμου, διαποτισθέντος κατόπιν σὺν τῷ χρόνῳ ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῆς δυτικῆς παιδείας καὶ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῶν εὐρωπαϊῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν κόσμου νέου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ εὐρωπαῖοι διανοηταὶ καὶ τεχνικοὶ ἐνεφύσησαν ἰδίαν πνοήν. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου αἰῶνος τὰ πρωτεῖα τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν παρ' οὐδενὸς λαοῦ κειμένου ἔξω τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου ἦτο δυνατόν νὰ διαμφοισθηθοῦν.

» Εὐθὺς ὡς μικροχρόνιος ἀδελφοκτόνος πόλεμος.—ἀληθῆς νέος τριακονταετῆς πόλεμος—διέρρηξε τὴν κοινότητα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, αἱ ἐξωευρωπαϊκαὶ χῶραι ἀπέκτησαν προέχουσαν θέσιν.

» Μεσοῦντος τοῦ 20ου αἰῶνος ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἀποτελεῖ ἤδη ἀπλὴν προφυλακὴν εἰς τὸ ἄκρον ἠπείρου μὴ φιλικῆς, προφυλακὴν προστατευομένην ὑπὸ μεγάλης ὑπερατλαντικῆς δυνάμεως.

» Ἡ σύγχρονος Εὐρώπη ἠννουχήθη οὕτω πολιτικῶς. Συγχρόνως ὁμοῦ ἔχει καὶ πνευματικῶς κατακερματισθῆ. Ἡ αὔξουσα χειραφέτησις τῆς σκέψεως, ἀποτελέσασα ἐπὶ μακρὸν παράγοντα μορφώσεως καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ πρόοδου, ἔχει ἀπὸ τινῶν αἰῶνων προκαλέσει σχίσμα μεταξὺ πίστεως καὶ λόγου ἀρχικῶς, εἶτα δὲ καὶ μεταξὺ πνεύματος καὶ δράσεως. Οὕτω δ' ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊῶν δημιουργηθεὶς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτῶν νέος κόσμος, δὲν ἔτυχε πνευματικοῦ ἐξ Εὐρώπης μηνύματος, διότι ἡ ἠπειρός μας εὐρέθη ἀπεσπασμένη τῆς ἰδίας αὐτῆς πίστεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης πολιτικῆς καὶ τεχνικοοικονομικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς.

» Ἡ ἀπουσία τοιαύτης πνευματικῆς ἐπιδράσεως ἱκανῆς νὰ παράσχῃ νόημα εἰς τὴν προσωπικὴν ὑπαρξιν καὶ ἡ ραγδαία τεχνολογικὴ πρόοδος ἀπειργάσαντο ἀληθῆ ἐγκωκεντρικὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἰδιωτικῆς, τῆς ἐπαγγελματικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων.

» Ἡ ὑπερβολικὴ ἐξειδίκευσις τῶν ἐπιδόσεων ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ ἐπέφερον ἀφόρητον ἐπικράτησιν τοῦ πνεύματος ἀναλύσεως ἔναντι πάσης συνθετικῆς προσπάθειας, ὡσαύτως δ' ἀτροφίαν τῆς δημιουργικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀτόμου καὶ πτώσιν τῆς στάθμης τῶν γενικῶν γνώσεων, τῆς καθ' ὅλου περὶ τοῦ κόσμου ἐποπτείας. Οἱ ἄνθρωποι καθίστανται ὀλονὲν ὀλιγώτερον ἱκανοὶ νὰ διορῶσι, νὰ προβλέπωσι καὶ συνεπῶς νὰ προλαμβάνωσι τὸν κοινωνικὸν ἀντίκτυπον τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐφαρμογῶν αὐτῶν.

» Οὕτω τὸ ἄτομον δὲν κυριαρχεῖ πλέον ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐν τῷ ὁποίῳ ζῆ, οὐδὲ καθοδηγεῖται ὑπὸ ἰδανικῶν καὶ ὑπὸ αἰωνίων ἠθικῶν ἀξιών ἐν τῇ στάσει τοῦ ἔναντι τῆς ζωῆς. Ἀμφιβάλλει, παραπαίει καὶ εὐχερῶς καθίσταται λεία ὀλοκληρωτικῶν ἰδεολογιῶν ἢ ὕλιστικῆς ὑφῆς ψευδοθηρησκειῶν, αἷτινες ἀπογυμνοῦν τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσωπικότητος.

»Επί τῷ τέλει πληρώσεως τοῦ κενοῦ πνεύματος καὶ ψυχῆς τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, ἀναγκαιοὶ ἢ ἀποκατάστασις ἀδιαλείπτου στιχομυθίας μεταξύ πίστεως καὶ ὀρθολογισμοῦ, διότι, ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, οὐδέτερον τῶν στοιχείων τούτων θὰ κατῴρθου μόνον αὐτὸ νὰ βελτιώσῃ τὴν βαθέως διηρημένην σύγχρονον κοινωνίαν, τὴν παρακωλύουσαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου.

»... Ἀφοῦ ἀπώλεσε τὴν οικονομικὴν αὐτῆς ὑπεροχὴν, ἡ Εὐρώπη βαρύνεται ἤδη διὰ τῆς εὐθύνης νὰ ἀναπτύξῃ ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ μορφήν νέας κοινωνικῆς ζωῆς, ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὁποίας ἤθελε συνενωθῆ ἢ πίστις μὲ τὴν ἀνοχήν. Τοιαύτη τις μορφή κοινωνικοῦ βίου δὲν θὰ ἦτο, ὡς εἰκόσ, κλειστή. Ἡ Εὐρώπη ἀνῆκει εἰς εὐρυτέραν οικογένειαν ἐλευθέρων ἔθνῶν καὶ ὀφείλει νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ὡς παράγοντος ἐνότητος ἐν τῷ κόσμῳ.

»... Ὁ ἀναγεννώμενος κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀντίληψιν κοινωνικὸς βίος δέον ὡς ἔρεισμα αὐτοῦ νὰ ἔχῃ δίκτυον σχέσεων μεταξύ ἐλευθέρων προσώπων, οὐχὶ δὲ νὰ ἐμφανίζῃ τὴν μορφήν ἐκτεταμένου συγκροτήματος ἀτόμων, ἅτινα νὰ κύπτωσι τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν παντοδυναμίαν τῆς πολιτείας.

»... Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταρτίσεως καὶ διαμορφώσεως κώδικος ἠθικῶν ἀξιών ἐνηρμονισμένου πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον, οἱ εὐρωπαῖοι ὀφείλου ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ κινδύνου νὰ εὐθυγραμμίσωσι καὶ νὰ καταστήσωσι κοινὰ : τὴν πίστιν των, τὰ ἰδεώδη των καὶ τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς των. Ἴνα καταστῆ γόνιμος ἡ κοινὴ αὕτη ἠθικὴ κληρονομία, δέον νὰ τεθῆ εἰς τὴν διάθεσιν ὄλων.

»... Τοιαύτη τις διάδοσις ἠθικῶν ἀξιών καὶ πνεύματος ἀγωγῆς τοῦ πολίτου καὶ συστήματος ἐν γένει αἰωνίων ἀξιών ἀποδεκτῶν ὑπὸ τε τῶν πιστῶν καὶ τῶν ὀρθολογιστῶν, ὑπὸ τε τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἀλλοδόξων, θέλει διευκολυνθῆ ἐκ τῆς παραδοχῆς καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως θεσμῶν ἰδιαζόντων εὐρωπαϊκῶν. Καὶ ἀντιστρόφως, θέλει αὕτη ἐνισχύσει τὴν προσήλωσιν πῶν εὐρωπαϊῶν εἰς τοὺς νέους τούτους θεσμούς, τῶν ὁποίων εἶναι τόσον αἰσθητὴ ἢ ἀνάγκη εἰς τε τὸν οικονομικὸν καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν τομέα.

»... Ἡ οικονομικὴ ἐνότης, ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, θέτει ἐπὶ τάπητος ὑπὸ νέαν μορφήν τὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς κυριαρχίας. Ἡ παραδεδεγμένη ἔννοια τῆς ἀπεριορίστου πολιτικῆς ἐξουσίας τῶν ἐθνικῶν κρατῶν διεμορφώθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἰσχύος τῶν εὐρωπαϊῶν εἰς ὄλον τὸν κόσμον. Σήμερον αἱ πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς φύσεως ἀποφάσεις αἰτνες δεσμεύουσι τὴν Εὐρώπην, εἶναι δὲ κατὰ μέγα μέρος ἀποφασιστικαὶ διὰ τὸ μέλλον τῆς ἡπείρου μας, δὲν ἀπόκεινται πλέον ἐξ ὀλοκλήρου εἰς χεῖρας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἐχουσι ταῦτα διατηρήσει ἐπίφασίν τινα τῆς προτέρας κυριαρχίας των, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ἀπώλεσαν σημαντικὸν ταύτης μέρος.

»... Ἡ ἀποστολὴ τῆς Εὐρώπης δὲν λήγει μὲ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἐν τῇ παγκοσμίᾳ πολιτικῇ. Σήμερον εἶναι αὕτη πνευματικῆς μάλλον ὕψης. Εἰς τοὺς εὐρωπαϊοὺς ἀπόκειται νὰ παράσχουν νόημα καὶ περιεχόμενον εἰς τὴν σύγχρονον ζώην καὶ νὰ ἀνακαταλάβουν οὕτω τὴν ὑπερέχουσαν ἠθικὴν των ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν. Ἴνα ὁμως τοῦτο καταστῆ δυνατόν, ὑλικὴ τις αὐτάρκεια καὶ ἀνεξαρτησία αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος.

»Επί τῷ τέλει τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἀποστολῆς των, οἱ εὐ-

ρωπαίοι οφείλουν νὰ μεταβάλουν νοοτροπίαν καὶ νὰ παύσουν νὰ ἐπαναπαύονται ἐπὶ τῶν παλαιῶν δαφνῶν τοῦ πάλαι ποτὲ ἐν τῇ οἰκουμένη κύρους των. Ὅφειλουν νὰ καταπολεμήσουν τὴν στενὴν περὶ ἐθνικῆς ἰδέας ἀντίληψιν, ἣτις παραλύει τὸν πολιτικὸν βίον τῆς ἡπείρου, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν ἀμβλυποῦσαν προστατευτικὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν των, ἣτις ἀπειλεῖ νὰ ἀγάγῃ εἰς χρεωκοπίαν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Ὅφειλουν τέλος νὰ καταπολεμήσουν τὸ στεῖρον πνεῦμα ἀπομονωτισμοῦ, ὅπερ ζῆμιοὶ τὸν πνευματικὸν αὐτῶν πολιτισμόν. Ἡ Εὐρώπη δὲν πρόκειται νὰ οὐδενθῇ, εἰμὴ ἂν οἱ λαοὶ αὐτῆς, ἀδρανοῦντες, ἤθελον ἐπιφέρει αὐτοὶ οὔτοι τὴν τελικὴν πτώσιν τῆς».

Μόλις τῷ 1956 ἡ ἐξ Ὑπουργῶν Ἐπιτροπὴ τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης συνεκρότησεν ἐπιτροπὴν μελέτης τῶν πεπραγμένων καὶ τῶν ἀμέσως ἀνωτέρω ἀναφερομένων πορισμάτων τῆς ὡς εἴρηται ἐβδομαδιαίας ἐν Ρώμῃ συνόδου τοῦ 1953. Συνελθοῦσα ἐν Στρασβούργῳ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1956, ἡ ὅτω ὀψίμως ἔστω συσταθεῖσα ἐπιτροπὴ μελέτης — ὑπὸ τὴν προεδρίαν πάλιν τοῦ κ. de Rougemont — ἠσχολήθη μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν παιδείαν καὶ μὲ τὸν πνευματικὸν πολιτισμόν τῆς Εὐρώπης ἐν τῷ συνόλῳ του, ἰδίᾳ δ' εἰς τοὺς τομεῖς τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως, τῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς, τῆς μουσικῆς δημιουργίας, τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τῆς ἱστοριογραφίας, τῶν πολιτιστικῶν θεσμῶν, τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, τῶν ἐπιτευγμάτων εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας. Ἐσυνέχισε δὲ καὶ μέχρι τέλους τοῦ 1957 τὰς ἐργασίας τῆς ἢ ρηθεῖσα ἐπιτροπὴ μελέτης καὶ πρόκειται νὰ ἐκδώσῃ καὶ δίδλον περιέχουσαν τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ εὐρωπαῖοι».

Περὶ σόσπερον γόνιμοι εἰς ἀποτελέσματα οὐσιαστικὰ ὑπῆρξαν ἄλλαι τινὲς προσπάθειαι τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, σχετικαὶ μὲ τὸ δικαίωμα τῶν εὐρωπαϊκῶν νεολαίων διὰ γνῶσιν καὶ δι' ἐκπαίδευσιν. Συναφεῖς διατάξεις περιελήφθησαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν σύμβασιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συμβούλιον υἱοθέτησε. Δοθέντος δὲ ὅτι τὸ θέμα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκπαίδεψεως εἶναι παλαιόν, ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἐθνικὰ συντάγματα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν σχετικαὶ διατάξεις διατετυπωμέναι εἰς τὰ περὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων κεφάλαια τοῦ καταστατικοῦ χάρτου ἐκάστης εὐρωπαϊκῆς χώρας.

Περαιτέρω ὑπεγράφησαν εἰς τὸ Παρίσι ὑπὸ τῶν ἐκπροσώπων τῶν χωρῶν - μελῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου, κατὰ μὲν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1953 ἡ περὶ ἱσοτιμίας τῶν ἀπολυτηρίων μέσης παιδείας εὐρωπαϊκὴ σύμβασις διὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀνωτάτας Σχολὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, κατὰ δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1954 ἡ εὐρωπαϊκὴ σύμβασις πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐκάστη χώρα - μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνθαρρύνῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς ἐπικρατεῖᾳ τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσης, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἄλλων χωρῶν - μελῶν, νὰ διευκολύνῃ ἀμοιβαίως τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν χωρῶν - μελῶν, νὰ διευκολύνῃ μεταξὺ ὄλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ λάβῃ νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐμφανιζόντων εὐρωπαϊκὴν πολιτιστικὴν ἀξίαν ἀντικειμένων καὶ διὰ τὴν παραφυλακὴν τούτων ὡς στοιχείων τῆς κοινῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας τῆς Εὐρώπης.

Ειδικώτερον ὁ τρόπος τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων ἀσχεῖ μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν διάπλασιν τῶν γενεῶν τοῦ ἐγγύς μέλλοντος. Ἄν λάβῃ δ' οὗτος ὀρθὴν κατεύθυνσιν, δύναται νὰ εἶναι λίαν συντελεστικός τῆς ἀναγεννήσεως ἑνὸς πανευρωπαϊκοῦ αἰσθημῆτος καὶ πνεύματος γενικώτερον, συντελεστικός τῆς διαμορφώσεως μιᾶς κοινῆς εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως, εἰς δημοκρατικὰ αὐτὴν τὴν φορὰν πλαίσια ἰσότητος καὶ οἰκιοθελοῦς προσχωρήσεως καὶ ἀγαστῆς συνεργασίας, ὅχι δ' ὑπὸ μορφὴν ἐπιβολῆς ἑνὸς μόνου ἔθνικοῦ δυναμισμοῦ καθ' ὅλην τὴν ἡπειρον, ὡς εἶχε γίνεαι κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς *rae romana* ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἢ ὡς εἶχον παρατόλμως συλλάβει ὁ Βοναπάρτης ἢ οἱ γερμανοὶ ἔθνικοσοσιαλισταὶ προσφάτως. Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς τοιούτου πνεύματος πανευρωπαϊκῆς ἀλληλεγγύης, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ἡ διευκόλυνσις τῆς κυκλοφορίας τῶν εὐρωπαϊῶν διανοουμένων καὶ πνευματικῶν ἐν γένει ἀνθρώπων εἰς τὰς χώρας-μέλη τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου καὶ ἡ ὑπὸ τινα ἔννοιαν διεθνοποίησις τῶν σπουδῶν τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, ἡ διάνοιξις δηλαδὴ τῶν πυλῶν τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν λοιπῶν ἀνωτάτων Σχολῶν εἰς τοὺς ἐξ οἰκισθῆναι εὐρωπαϊκῆς χώρας προερχομένους ἀποφοίτους τῆς μέσης παιδείας. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ σύμβασις τῶν Παρισίων τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1953 καθιεροῖ τὴν ἰσοτιμίαν τῶν ἀπολυτηρίων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Τὴν ἐπίστεψιν τῆς συναφοῦς προσπάθειας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου θέλει πιθανῶς ἀποτελέσει εἰς τὸ ἐγγύς, ἂς ἐπίσωμεν, μέλλον ἡ συμβατικὴ παραδοχὴ τῆς ἰσοτιμίας τῶν πανεπιστημιακῶν πτυχίων καθ' ἅπασαν τὴν ἡπειρον.

Ἡ πανευρωπαϊκὴ κίνησις διὰ τὴν πολιτιστικὴν καὶ τὴν μορφωτικὴν προσέγγισιν μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἐκτείνεται καὶ εἰς ἄλλους συναφεῖς τομεῖς: Περιλαμβάνει ἀνταλλαγὴν σπουδαστῶν ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐπίσης ἀνταλλαγὴν καθηγητῶν μεταξὺ τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν λοιπῶν ἀνωτάτων Σχολῶν τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην κατεύθυνσιν συνεχλήθη καὶ διάσκεψις τῶν πρυτάνεων τῶν εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων ἐν Cambridge κατ' Ἰούλιον τοῦ 1955 Ἰδίᾳ ὁμως ἡ πανευρωπαϊκὴ αὕτη κίνησις περιλαμβάνει πρόγραμμα ἀναθεωρήσεως τῶν ἐγχειριδίων ἱστορίας, τῶν ἐν χρήσει εἰς τὰ ἰδρύματα μέσης παιδείας τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, οὕτως ὥστε ἡ σπουδάζουσα νεολαία ἐκάστης χώρας νὰ διδάσκεται νὰ ἐκτιμᾷ τὰς πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν τάσεις καὶ προσπάθειας τῶν λαῶν τῶν ὑπολοίπων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῶν ἄλλων ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ ὡς στοιχεῖον μιᾶς συλλογικῆς ὁμορρόπου προσπάθειας τῶν ἐπὶ μέρους εὐρωπαϊκῶν χωρῶν διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς τῶν λαῶν τῆς ἡπείρου μας, τὸσον ὑπὸ ἔποψιν εὐμαρείας καὶ ἀγέσεων βίου, ὅσον καὶ ὑπὸ ἔποψιν θεσμῶν καὶ ὀργανώσεων πολιτισμένης κοινωνικῆς ζωῆς—ἰδρύματα κοινωφελῆ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, θεσμοὶ κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, πρόνοια ὑπὲρ τῶν γερόντων καὶ τῶν ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν κλπ.— καὶ τέλος ὑπὸ ἔποψιν πολιτισμοῦ καθαρῶς πνευματικοῦ— κλλιτεχνικὴ δημιουργία, ποίησις, μουσικὴ, φιλοσοφικὴ διανόησις, λογοτεχνία κλπ.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἤδη τοῦ 1952, ἡ Ἐπιτροπὴ Ὑπουργῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης εἶχε προβῆ εἰς συστάσεις πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν-μελῶν ἐνὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ ζήτημα

της ἀναθεώρησης τῶν ἱστοριογραφικῶν καὶ γεωγραφικῶν ἐγχειριδίων», εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπαλειφθοῦν ἐκ τῶν σχολικῶν βιβλίων ἱστορίας χωρῶν τινων αἱ ἠθελημέναι ἐνίοτε ἐλλείψεις ἀντικειμενικότητος, τὰ σφάλματα, οἱ ἄτοποι προσβλητικοὶ χαρακτηρισμοὶ δμῶρων πληθυσμῶν καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἄστοχα παρεμβλήματα, ὀφειλόμενα εἰς προκαταλήψεις καὶ δυνάμενα νὰ ἀναζωπυρήσουν παλαιὰς ἐθνικὰς καὶ φυλετικὰς ἀντιθέσεις καὶ νὰ ἐξάψουν τὴν ἀντιπάθειαν μεταξὺ τῶν νεολαίων τῶν χωρῶν - μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Οἱ λαοὶ εἶναι καιρὸς νὰ κατανοήσουν καλύτερον ὁ εἰς τὸν ἄλλον καὶ νὰ ἀλληλοεκτιμηθοῦν περισσότερον.

Πανευρωπαϊκοὶ κύκλοι μαθημάτων ἱστορίας καὶ συγχρόνως διασκέψεις τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ἱστοριογραφικῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων συνήλθον πέντε ἐν ὄλῳ μέχρι τοῦδε. Πρώτη ἦτο ἡ ἐν Calw τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ σύνοδος, συγκληθεῖσα τῷ 1953, συστήσασα —μεταξὺ ἄλλων πορισμάτων τῆς— καὶ τὴν σύμπηξιν εὐρωπαϊκῆς ὁμοσπονδίας τῶν κατὰ χώρας ἐνώσεων τῶν καθηγητῶν τῆς ἱστορίας. Δευτέρα ἡ ἐν Oslo τῷ 1954, ἀσχοληθεῖσα εἰδικώτερον μὲ τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν φεουδαρχικὴν Εὐρώπην. Τρίτη ἡ τοῦ 1955 ἐν Ρώμῃ, ἐνθα συνήλθον εἴκοσι τρεῖς ἱστορικοὶ ἐκ τῶν χωρῶν - μελῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου, ἐντοπίσασα τὴν ἔρυνάν τῆς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρώπης τοῦ 16ου αἰῶνος. Τετάρτη ἡ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1956 συγκληθεῖσα ἐν Royaumont ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν φιλοξενίαν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ πέμπτη ἡ δεκαήμερος ἐν Σεβενίνγκεν παρὰ τὴν Χάγην κατὰ Σεπτέμβριον 1957 διάσκεψις, ὀργανωθεῖσα ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου —καὶ φιλοξενηθεῖσα ὑπὸ τῆς ὀλλανδικῆς κυβερνήσεως— μὲ συμμετοχὴν πεντήκοντα περίπου καθηγητῶν τῆς ἱστορίας προερχομένων ἐκ τῶν χωρῶν - μελῶν, ἀσχοληθεῖσα δ' ἰδίᾳ μὲ τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 μέχρι τῆς γαλλογερμανικῆς συγκρούσεως τοῦ 1870.

Παραλλήλως τὸ Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης κατατείνει εἰς τὴν τόνωσιν τῆς κοινῆς εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Εἰς τὴν Bruges τῷ 1952 οἱ ἐπιθεωρηταὶ μέσης παιδείας τῶν δέκα χωρῶν - μελῶν, συνελθόντες εἰς τὸ Εὐρωπαϊκὸν Κολλέγιον, συνέστησαν νὰ γίνεταί κάθε προσπάθεια ἐν τῇ διδασκαλίᾳ πρὸς ἀνάπτυξιν εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως καὶ ἀγωγῆς εὐρωπαϊῶν πολιτῶν. Εἰς τὸ Nancy τῷ 1953 προσπάθειαι ἐγένοντο εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἰδρύματα τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, προσπάθειαι καταλήξασαι ὄχι εἰς παιδαγωγικοὺς πειραματισμοὺς ἐπὶ τῶν μαθητῶν, ἀλλ' εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀνάγκης νὰ καταστή ἡ δρᾶσις τῶν εὐρωπαϊκῶν ὀργανώσεων οἰκεία εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ εἰς τοὺς καθηγητάς. Εἰς τὸ Saarbrücken τῷ 1955 ἐμφανίζονται αἱ αὐταὶ τάσεις, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀνωτάτης ἐκπαίδευσως. Συγκεντρώσεις φοιτητῶν καὶ σειραὶ μαθημάτων ὀργανωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου καταλήγουσιν εἰς τὸ πόρισμα ὅτι εἶναι ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἐμβαθύνουν οἱ σπουδασταὶ εἰς τὰ βασικὰ θέματα τῆς εὐρωπαϊκῆς συνεργασίας.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1956) ἡ δευτέρα εἰδικὴ σύνοδος τῆς παρὰ τῷ Εὐρωπαϊκῷ Συμβουλίῳ ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν μορφωτικῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων ἀφιερῶται εἰς τὸ θέμα τῶν εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων. Ἡ Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις, ἀπ' αὐτῆς ταύτης τῆς συστάσεώς τῆς, εἶχεν ἐκδηλώσει ἰδιάζον ἐνδιαφέρον

ὕπερ τοῦ θέματος τῆς ἀνωτάτης παιδείας ἐν Εὐρώπῃ. Αἱ ἐν τῇ εἰδικῇ ἐπιτροπῇ συζητήσεις ἔλαβον χώραν ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ. Κατέληξαν δ' αἱ τοιαῦται συζητήσεις εἰς πορίσματα ἐπιτρέποντα ἰδίᾳ νὰ γίνουν προσιώτερα τὰ Πανεπιστήμια καὶ αἱ ἄλλαι ἀνώταται Σχολαὶ εἰς τοὺς εὐρωπαϊοὺς σπουδαστάς καὶ εὐχερεστέρα ἢ ἀνταλλαγῇ φοιτητῶν καὶ καθηγητῶν μεταξὺ τῶν Πανεπιστημίων τῶν ἐπὶ μέρους εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

Ἄφ' ἐ-έρου, ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ ἐφεξῆς, κύκλος εὐρωπαϊκῶν σπουδῶν ὀργανοῦται κατ' ἔτος ἐν Στρασβούργῳ, μὲ μεγαλυτέραν ὄλον ἐπιτυχίαν καὶ εὐρυτέραν σὺν τῷ χρόνῳ συμμετοχῇ. Οἱ παρακολουθοῦντες τὰς σπουδὰς ταύτας παρίστανται καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ Συμβουλευτικῇ Συνελεύσει συζητήσεις καὶ καθιστοῦν εἴτα ἀντικείμενον ἀνταλλαγῆς γνωμῶν μεταξὺ τῶν κυριώτερων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Συμβουλευτικῆς Συνελεύσεως. Ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπέφωον εἰς τὰ ἀντίστοιχα σεμινάρια κατευθύνεται ἀπὸ καθηγητὰς ἀνωτάτων Σχολῶν. Κατ' ἄλλας ἡμέρας συγκαλοῦνται δλομέλεια καὶ γενικεύονται αἱ συζητήσεις. Ἡ ἐπιμῶρφωσις συμπληροῦται δι' ὀμιλιῶν, πολιτικῶν καὶ μορφωτικῶν ἀνακοινώσεων καὶ διὰ διαλέξεων, εἰς τὰς ὁποίας ὀμιλοῦν προσωπικότητες πανευρωπαϊκοῦ κύρους.

Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα ἐπιτεύγματα, τὰ ὁποῖα ἀπέρρυσαν ἀπὸ τὴν ὄρασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης—καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κίνησιν γενικώτερον—κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων ὀκτῶ ἢ ἑννέα ἐτῶν, εἰς τὸ πεδῖον τὸ μορφωτικόν, εἰς τὸν τομέα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει. Εἶναι δὲ ταῦτα πλουσιώτερα καὶ οὐσιαστικώτερα ἀπὸ ὅσα ἔχουν ἐπιτευχθῆ εἰς τοὺς σκιώδεις ἐπὶ τοῦ παρόντος πολιτικούς θεσμοὺς καὶ εἰς τὰ συλλογικά τῶν ὀργανων, μὲ τὰς γνωμοδοτικὰς μόνον ἀρμοδιότητας καὶ μὲ τὸ περιωρισμένον εἰς ὕποδείξεις καὶ εἰς συστάσεις ἔργων τῶν. Ἐχουν ἐπίσης προχωρήσει ταῦτα περισσότερο ἀπὸ τὰς οικονομικὰς ἐνώσεις καὶ ἀπὸ τὰς κοινοπραξίας ἐν γένει τοῦ οικονομικοῦ τομέως. Αἱ τελευταῖαι—ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὴν καθ' ὕπερβολὴν στενὴν εἰς ἄριθμὸν μελῶν Κοινοπραξίαν ἀνθρακος καὶ χάλυθος—εὐρίσκονται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὀργανώσεως τῶν ἀκόμη.

Ὁ πολὺς κόσμος δὲν γνωρίζει ἐπαρκῶς τὴν πρόοδον αὐτὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰδέας εἰς τὸν τομέα τὸν μορφωτικόν, διότι εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ὁ ἡμερησίος τύπος καὶ αἱ ραδιοφωνικαὶ ἐκπομπαὶ ἐνδιαφέρονται περισσότερο διὰ τοὺς θεσμοὺς οἱ ὁποῖοι εἶναι πολιτικῆς ἢ οικονομικῆς ὕφης καὶ μὲ αὐτοὺς κυρίως ἀσχολοῦνται. Εἶναι καὶ τοῦτο ἐν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐποχῆς μας, μὲ τὴν ἀρκετὰ μονόπλευρον ἐπίδοσίν τῆς εἰς τὰ θέματα τοῦ συγχρόνου τεχνικοοικονομικοῦ πολιτισμοῦ καὶ μὲ τὸ κάπως ἠλαττωμένον διὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ἀκόμη καὶ ἐδῶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας περιοχὴν, τὴν εὐρωπαϊκὴν.

Αἱ μικρότερα εὐρωπαϊκαὶ χώραι δὲν εἶναι θεθαίως εἰς θέσιν νὰ ἀναλάβουν μεγάλῃς πνοῆς πρωτοβουλίας ἢ ἐν γένει πρωτεύουσιν ἀποστολὴν εἰς τὰ ζητήματα πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κινήσεως. Μὴ ἔχουσαι πολλὰς δυνατότητας νὰ ἐμφανίζωνται πρῶται εἰς τοιαῦτα θέματα, ἀκολουθοῦν ἀπλῶς τὰς μεγάλας δυτικὰς χώρας καὶ προκειμένου περὶ τῶν ζητημάτων αὐτῶν, ὅπως γίνεται καὶ μὲ τοὺς τομεῖς τῶν πολιτικῶν θεσμῶν καὶ τῶν οικονομικοῦ χαρακτήρος συν-

δέσεων. Πάντως, ειδικώτερον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, παρακολουθοῦμεν μὲ εὐλογον ἱκανοποίησιν τὰς προόδους αὐτάς τῆς εὐρωπαϊκῆς ιδέας εἰς τὸν μορφωτικὸν τομέα. Δικαιούμεθα γὰρ αἰσθανώμεθα, περισσότερο ἴσως ἀπὸ οἳανδήποτε ἄλλην χώραν, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς πληθυσμὸν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ὑπερηφάνειαν καὶ χαρὰν διὰ τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κινήσεως εἰς τοὺς τομεῖς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς διανοήσεως ἐν γένει, ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ Ἑλλάς μας ὑπῆρξεν ἡ κοιλίς τοῦ πνευματικοῦ τούτου πολιτισμοῦ πρὸ εἴκοσι πέντε αἰῶνων καὶ ὅτι τὸ ἑλληνορωμαϊκῆς καταγωγῆς τοῦτο σύγχρονον οἰκοδόμημα τοῦ δυτικοῦ πνεύματος ἀποτελεῖ, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, τὸ ἀρραγὲς θεμέλιον τῆς εὐρωπαϊκῆς ιδέας, τὸ παγιώτερον καὶ μονιμώτερον στοιχεῖον συνοχῆς καὶ κοινότητος συνειδήσεως τῶν λαῶν τῆς ἡπείρου μας.

ΔΗΜ. ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Οἰκονομικῆς τῶν Ἐκμεταλλεύσεων καὶ
Βιομηχανικῆς Λογιστικῆς εἰς τὴν Ἀνωτέραν Σχολὴν Βιομηχανικῶν
Σπουδῶν Θεσσαλονίκης

ΓΕΝΙΚΟΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα